

УДК 658.3

**Б.М. Андрушків, проф., д-р екон. наук, Н.Б. Кирич, доц., д-р екон. наук,
І.І. Стойко, доц., канд. техн. наук**

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Економічна конституція України (інституційні засади основного економічного закону держави)

В сьогоденних політичних умовах обґрунтованою і виправданою є необхідність розробки і упровадження Економічної Конституції України (ЕКУ) – Основного Економічного Закону держави, згідно з яким функціонування національної економіки повинно забезпечувати: планово-економічне і фінансове бачення перспектив розвитку конкурентних галузей національної економіки з науково обґрунтованими податковими можливостями регіонів; економічний захист вітчизняного товаровиробник; соціальний захист громадян; чесний, вчасний і справедливий розподіл і перерозподіл прибутків, сукупного суспільного продукту; створення умов і зацікавленості у творчій праці; реалізації соціальної політики.

економічна конституція України, Основний Економічний закон, інституційні засади, держава, повний регіональний господарський розрахунок

Актуальність проблеми та аналіз розробок за темою дослідження. Нестабільна економічна атмосфера України, що у багатьох випадках пояснюється політичними подіями, збуджує творчу ініціативу пересічних громадян, державних службовців та науковців і, навіть, пенсіонерів. Одні дають пропозиції з удосконалення господарських механізмів в масштабах національної економіки, інші – з покращення соціальної політики. Ще інші – наприклад, монографія Данилишина Б.М., Микитенко В.В. «Феноменологічні альтернативи економічного зростання України», присвячена добору феноменологічних альтернатив розвитку економіки України на засадах реалізації інтегральної концепції ідентифікації ендогенного економічного зростання з обґрунтуванням домінантних об'єктів і обсягів докладання зусиль. В монографії розглядаються економіко-математичні підходи до дослідження поведінки багатокомпонентних економічних структур. Сформульовано положення теорії забезпечення індивідуальної надійності макроекономічних систем, які передбачають формування нового фазового портрету української економіки, концептуально логічна схема редуції якої передбачає реструктуризацію інституційно-ресурсного забезпечення національного господарства та оптимізацію стратегічного управління ним з метою досягнення загальноекономічного прискорення. Використовуючи кінетику невірноваженої системи забезпечення ендогенного зростання, спрямовану до стійких порогових циклів (існування яких гарантує внутрішню рівновагу та затухання загроз, що є ознакою структури – атрактора), автори оцінюють життєздатність та потенційну результативність української економіки у чотиривимірній площині: „економічний простір – час – швидкість – прискорення”, здійснюють прогноз мінімально допустимих та цільових макроекономічних показників і темпів їх приросту на основі упередження, а також досліду експериментальну перевірку адекватності розробленого прикладного інструментарію.

Другий том монографії авторів Данилишина Б.М., Микитенко В.В. «Макросистемна еволюція української економіки» присвячено аналізу можливостей еволюційного розвитку національної економіки на засадах реалізації циклічно-експоненціальної парадигми ендогенного економічного зростання. Послідовно здійснено макроекономічний, міждисциплінарний і крос-культурний аналіз політичних,

методологічних та концептуальних засад щодо забезпечення економічного зростання України. Розвинуто теорію еволюційної економіки, у межах якої визначено загальнонаукові принципи формування стратегії та визначено природу політики макросистемної еволюції як парафраз явища економічної стійкості держави. Особливу увагу приділено особливостям сучасної системи державотворення в Україні, просторово-часовій формі організації національної економіки та формуванню її стратегічного потенціалу в контексті розвитку геополітичних зв'язків та транснаціоналізації світового господарства. Авторами пропонується довгостроковий прогноз конститутивно-ключових характеристик економічної динаміки в Україні, очікуваних у разі реалізації механізмів управління макросистемною еволюцією економічної системи.

Як перше так і друге видання, рецензентами яких є відомі вчені Алимов О.М., Чернюк Л.Г., становить інтерес для політиків, науковців та фахівців-економістів-державних службовців. Монографія без сумніву є цінною книгою для науки і може прислужитись в розробці стратегії соціально-економічного розвитку держави. Та вони не можуть бути регламентуючим документом у масштабах національної економіки.

Немало роблять у цій царині наші східні та західні сусіди. Зокрема, Тамбовцев В.Л. (2001) цій темі присвятив статтю: «Інституційний ринок як механізм інституційних змін» (Суспільні науки і сучасність № 5, с.25-38), Аузан А.А., Крючкова П.В. (2002) «Адміністративні бар'єри в економіці: інституційний аналіз» (М.: ІНП Суспільний договір), Норт Д. (1997) «Інститути, інституційні зміни і функціонування економіки» (М.: Почала, гл.1, 9-11), Еггертссон Т. (2001) «Економічна поведінка і інститути» (М.: Справа, гл. 3.), інші.

Згадані автори у своїх творах розглядають інституційну економіку як область знань про правила економічної поведінки: про те, як вони «працюють», як формуються і змінюються, з якими витратами і вигодами пов'язане їх створення, зміна, дотримання і порушення.

Постановка завдання. У самих різних розділах і напрямках економічних (і не тільки економічних) наук використовуються такі базові поняття інституційної економіки як «інститути», «транзакції» і «транзакційні витрати», «опортуністична поведінка», «проблема безбілетника» тощо. Широке суспільне визнання результативності інституційного підходу виразилося в отриманні (у останній третині ХХ століття) Нобелівських премій рядом дослідників у цій області знань. Розвиток методології і появи серії нових – теоретичних і прикладних – результатів у сфері інституційної економіки дозволило констатувати появу нової інституційної економічної теорії, яка за нашим переконанням у своїй основі могла б лягти в основу формування Економічної Конституції України (ЕКУ).

Успіхи інституційної економіки пояснюються тим, що вона сформувала нові погляди на національну економіку. З цієї точки зору, зрозуміло, по-новому виглядають багато предметів, які до цього розглядалися інакше, або які економіка не могла зрозуміти.

Виклад основного матеріалу. Сучасна Україна на даному етапі ще не має ознак усталеної національної держави з відпрацьованими господарськими механізмами і нормами.

Національна держава – це держава, у якій створені механізми реального народовладдя, яке полягає у тому, що влада (яка в сучасних умовах реалізується через чотири економічні чинники: майно, фінанси, гроші і повноваження) здійснюється населенням безпосередньо, через громадські інститути або через владні органи небюрократичного типу, які знаходяться під постійним, дієвим та компетентним

контролем з боку спільноти, через інституційні заклади, у т.ч. через державні органи влади, галузей, регіонів – Економічну Конституцію України – документ, регламентуючий економічну діяльність держави.

Утвердження національної держави – єдино можливий варіант успішного розвитку української нації в глобальному середовищі. Ті держави, які оминули явище космополітизму, локалізували дії «п'ятої колони» реалізували на практиці цю ідею, є світовими лідерами у галузі економічного розвитку, забезпечення прав і свобод громадян, захисті національних інтересів. Така система влади ефективно захищає від нелегальної міграції, забезпечує оптимальні умови для культурного і духовного розвитку своїх громадян.

Одним з найбільш дієвих способів побудови держави в умовах олігархізму та деструктивізму є:

- концентрація влади у руках ініціативного, професійного і патріотичного Президента;

- поступовий перерозподіл влади (фінансів, майна та повноважень) від державної бюрократії на користь територіальних громад шляхом упровадження повного регіонального господарського розрахунку (ПРГР), як це має місце (у різних формах) у цивілізованому світі;

- надання громадам широких політичних та економічних прав;

- утвердження у повсякденному житті антикорупційних і антибюрократичних механізмів управління, запровадження, так званих, механізмів «демократичної співучасті», або «демократії спільних дій» тощо;

- створення сприятливого середовища для інновацій та інвестицій;

- упровадження обґрунтованої податкової, монетарної та страхової політики.

В економічному житті такі підходи сприятимуть переходу на найбільш ефективну в сучасному світі «кластерну» модель побудови малого та середнього бізнесу, застосуванню мережевих засад управління суспільством замість застарілих ієрархічно-бюрократичних моделей.

У духовному житті запровадження національного народовладдя сприятиме відновленню глибинної етнічної пам'яті нації, вивільненню творчого потенціалу людей, придушеного десятиліттями комуністичної диктатури та нейтралізації домінування антиукраїнських сил.

Слід зазначити, що утвердження національного народовладдя не несе загрози існуванню української державності (як відомо 90% українців на референдумі проголосували за незалежність держави). Національна держава, економіка якої формується на засадах усталеної Економічної Конституції потребує на першому етапі поміркованого централізму, міцної державної влади, але принципово іншого типу, у фундаменті якого лежать принципи повного регіонального господарського розрахунку.

Вироблення Економічної Конституції, політична стратегія, щодо її упровадження та механізм побудови національної держави дають бачення реального і достатньо швидкого шляху виходу українців із бідності та безправ'я, відкривають перспективу утвердження української нації як рівноправного партнера в Європейській спільноті найбільш успішних і демократичних націй світу.

Загалом чинна Конституція України дозволяє здійснювати певні, як політичні так і економічні, кроки до розбудови держави на засадах національного народовладдя. Сьогодні є очевидним – усі існуючі зараз в Україні політичні сили грають на «одній половині поля». При цьому, опозиція (ні ліва, ні права) не є захисниками народу чи, наприклад, якогось певного типу побудови держави. Мова йде знову ж таки про необхідність удосконалення сучасної системи влади та управління економікою.

Враховуючи бутафорський характер опозиційних сил в Україні, без зусиль можна розгледіти реальну мету професійних „борців за народне щастя" і негативні економічні та соціальні наслідки цієї боротьби.

Треба наголосити на неприкритому фарисействі окремих представників олігархічно-ліберального угруповання, яке маскується під національно-патріотичну опозицію. Їхня національна за формою і ліберальна за змістом ідеологія є провідником інтересів космополітичного олігархічного капіталу, який має нечітке уявлення про стан економіки у державі, новий світовий устрій, який гряде в нашу державу і роль та місце України у ньому.

Розірвати павутиння політичної облуди важко. Публічне ставлення політиків до ключових принципів українського державотворення неодноразово вивчалось соціологами. Аналізуючи дані соціологічного опитування, можна сказати, що існуючі політичні сили або відкидають саму постановку цих питань, або „сором'язливо" їх замовчують. З усього вищезазначеного робимо висновок, який за нашими переконаннями накладає на громадян України величезну відповідальність. Природних союзників українського народу на чинній українській політичній шахівниці одиниці і вплив їх настільки мізерний, що не може забезпечити досягнення мети.

Одним із засобів попередження зловживань та посилення відповідальності в господарській діяльності є розробка і запровадження у суспільне життя держави Економічної Конституції України – Основного економічного Закону держави..

Звідси і обов'язок української науки, культури, інтелігенції загалом – розробити і довести українцям основні положення, в якій наша економічна сила і політична правда. Звичайно, в короткий час неможливо радикально змінити свідомість десятків мільйонів людей, які жодного дня не жили в умовах справжньої української держави і свободи, за яку зараз видає ліберальний, олігархічний та бюрократичний режим. Ми переконані, що наразі процес політичного прозріння буде відбуватися швидко. Туман політичних спекуляцій розвіюється і непривабливу, але рятівну правду починають бачити мільйони українців. Сила правди завжди більша, аніж сили шахрайства і зла. Віримо, що ідею побудови економічно незалежної і заможної України на засадах добра, справедливості і реальної свободи можливо втілити в життя шляхом реформ та інновацій, гарантом реалізації яких стане ЕКУ.

Стратегічна мета суспільства — побудова в Україні в умовах жорстокого глобалізованого світу держави зі стабільною економікою, сучасним високорозвиненим суспільством, конкурентоспроможним виробництвом, власною організацією захисту виробника і виробничника. Практично це означає чітке формулювання національних інтересів України, розробка досконалих організаційно-правових механізмів їх захисту та свідоме і послідовне обстоювання.

Населення усвідомлює, що найважливішою умовою забезпечення національних інтересів є збереження українською нацією у своїх руках, за будь-яких обставин, усіх важелів управління власною політикою, економікою, наукою, духовним розвитком, культурою, демографічними та міграційними процесами; недопущення будь-якого зовнішнього диктату. Порушення цієї умови практично призводить до втрати державою незалежності, а нація стає об'єктом експлуатації деструктивними силами.

З вищезазначеного випливає, що процеси активізації побудови заможної і незалежної держави можливі тільки через відновлення контролю у повному обсязі з боку українського народу над означеними чинниками та процесами державотворення

Зовнішня політика Української держави з нашої точки зору знаходиться у стадії формування і полягає у тому, щоб увійти у світове співтовариство рівноправним партнером. В глобальних інтеграційних проектах можуть брати участь лише

самодостатні сильні національні економіки. Об'єктивні процеси міждержавної взаємодії можна використовувати в інтересах власного народу. Саме тому потрібно запропонувати програму конструктивного добросусідства з Росією та державами посттоталітарного простору, розраховану на 5-10 років з одночасно прискореною інтеграцією до ЄС.

Економічна політика загалом потребує суттєвого коригування і переорієнтування на повний господарський регіональний розрахунок, що обумовлюється необхідністю удосконалення розподілу і перерозподілу суспільного продукту. Як видно, дохідна частина державного бюджету України значно менша бюджету окремих європейських міст. Звідси і соціальна проблематика, низькі зарплати вчителів, лікарів, військовослужбовців, нестача коштів на реалізацію соціальних програм.

На запитання про причини чисельних криз та рецесій, як чинна влада так і „опозиція“ дають, по суті, однакову відповідь: об'єктивні складнощі переходу від планової до ринкової економіки, при тому залишаються поза увагою шляхи виходу з рецесії, а вони якраз у творчій регламентаційній діяльності. Насправді причина у тому, що економіка України є пасивно-інерційною, всі дохідні частини бюджету не скеровуються на відтворення виробництва, а у значній мірі перебувають у розпорядженні олігархічних угруповань, які використовують кошти не за цільовим призначенням, а на популістську мету.

З вищезазначеного доцільно вжити наступні практичні дії.

а) посилити державний контроль за функціонуванням стратегічних об'єктів економіки. Вжити заходи з протидії спробам приватизації олігархічними угрупованнями іноземного походження через механізми акціонування промислових підприємств, (передачу в „тимчасове управління“ і т.п.). Натомість передбачити створення національних концесій, консорціумів тощо;

б) посилити наповнення державного бюджету з додаткових джерел. На даний час недоречним є підвищення податків з малого і середнього бізнесу, у т.ч. і з великих підприємств, бо це поставить у скрутне становище їх багатотисячні трудові колективи.

В Україні реально існує економічний резерв, який може щонайменше в три рази збільшити державний бюджет і забезпечити високі соціальні стандарти захисту громадян. Економічний резерв знаходиться не лише у сфері виробництва і реалізації продукції, підвищенні податків на легальну економічну діяльність, а і у сфері руйнування схем, що дозволяють олігархічним групам уникати оподаткування. Всім відомо, що надприбутки привласнюються через відпрацьовані різноманітні тіньові механізми у всіх галузях національного господарства. Найважливішими засобами їх попередження є:

- облік усіх митних платежів, ліквідація контрабанди;
- розкриття афер та махінацій у паливно-енергетичному комплексі.
- розвінчання буму про економічну «безсходність» України.

Особливою національною проблемою є захист українського селянства. Окрім того, що селянство – найбільш знедолена і безправна категорія трудового народу України, об'єкт злочинних репресій, нещадної експлуатації, селянство – це генофонд українства як такого.

В Україні орну землю сучасні можновладці прискореними темпами намагаються перетворити у звичайний товар – об'єкт купівлі-продажу.

У теперішній ситуації, коли селянин не може взяти кредит для організації обробки ґрунту, вирощування культур, розвитку тваринництва, відсутність ринку збуту для сільськогосподарської продукції, розрахунковій вартості землі, скупили всі українські чорноземи, (найкращі у світі, які можуть прогодувати всю Європу) зараз під силу навіть одному олігархічному кланові. Без потужної цілеспрямованої державної економічної

підтримки, вивести село із кризового провалля неможливо. Тому аграрний сектор національної економіки повинен займати особливе місце в Економічній Конституції України.

На першому етапі депресивні господарства у рамках повного регіонального розрахунку доцільно створювати кооперативно-державні акціонерні господарства, (можливі і інші форми і варіанти), у яких держава стала б пайовиком у формі внеску оборотними коштами і ресурсами на проведення основних сільськогосподарських робіт. За рахунок урожаю власне із цих господарств формувалось би державне замовлення на сільськогосподарську продукцію, як для державного резерву, так і для інших потреб. Державна організація виробничих циклів функціонування таких господарств може змінити ситуацію на селі у кращий бік. Доходи селян зрівняються із доходами працівників інших сфер національного господарства, що в цілому сприятиме оздоровленню економіки країни.

Молода людина за потребою має отримувати кредити та цільову матеріальну допомогу на освіту, перекваліфікацію, лікування, придбання житла, меблів, автомобіля, позики для створенні сім'ї та започаткуванні власного бізнесу.

Одночасно з всебічною економічною підтримкою молоді треба протистояти спрямованому на молоде покоління досконало відпрацьованому механізмові руйнування національних культурних традицій і національної духовності. Таке руйнування цілодобово здійснюється підконтрольними владі засобами масової інформації, некоректною рекламою пияцтва, тютюнопаління тощо і особливо через телебачення. Цьому повинна протистояти сформована новітня українська ідеологія, створення громадських патріотичних формувань, в яких пропагували б здоровий спосіб життя, інше.

Визначаючи внутрішньополітичні орієнтири, доцільно запровадити обмеження всевладдя державної бюрократичної структури шляхом створення їй противаги у рамках повного регіонального господарського розрахунку у вигляді політично самоврядних і економічно самодостатніх територіальних громад. Реалізація курсу на „муніципальну революцію“, яку західні країни здійснили у два етапи (в 30-х і 80-х роках минулого століття), а зараз готуються до третього – повинно стати першочерговим завданням органів місцевого самоврядування.

Сутність цієї революції полягає у радикальному і справедливому перерозподілі влади (майна, фінансів і повноважень) на користь територіальних громад. Це дасть можливість залучити до суспільного розвитку величезний людський та економічний потенціал.

Рішуче ставши на бік захисту інтересів територіальних громад проти свавілля бюрократії, викорінення у представників влади корупції байдужого ставлення до народних проблем, активно працюючи в органах самоорганізації населення, ми здобудемо величезну і реальну соціальну базу для подальшого руху до демократії, зробимо реальні кроки у напрямку розвитку національного народовладдя.

Інтелігенція, як найбільш активна частина населення, повинна об'єднати навколо себе усіх національно свідомих українців: представників влади, бізнесу, громадських організацій, силових структур, посилити роз'яснюючу роботу серед населення, залучати його до активних реформ.

Таким чином, прогнозується до впровадження принципово нову для України політичну ідеологію, що спирається на глибинні тисячолітні корені української нації, на уявлення українців про свободу і справедливість, а також на відпрацюванні у сучасному світі найбільш досконалих механізмів управління розвитком суспільства XXI століття, які можуть бути закріплені в Основному Економічному Законі – Економічній Конституції України.

Якщо суспільно-політичний устрій, який панує в державі, її політичні і соціальні інститути відповідають корінним інтересам людей і забезпечують успішне

вирішення питань її розвитку – нація є здоровою і має історичну перспективу.

Висновки. Українська держава, яка замислювалася патріотами як інструмент успішного розвитку української нації і суспільства в ХХІ столітті, перетворилася в мачуху для мільйонів пенсіонерів, робітників, селян, інтелігенції і гальмом національного розвитку.

Усі ці та інші обставини обумовлюють необхідність розробки і реалізації Економічної Конституції України, яка, ґрунтуючись на економічних законах і закономірностях, регламентуватиме економічну діяльність національної економіки, галузей і регіонів. Таким чином створяться передумови для стабільного розвитку держави, економіки, політичного спокою в Україні, росту міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві, створення сприятливого клімату для залучення в національну економіку зарубіжних інвестицій.

Україна першою в Європі показала приклад розробки Конституції як Основного Закону держави. Першою Вона розробить і Економічну Конституцію – Основний Економічний закон України, який буде поширений на усі цивілізовані країни і, без сумніву, об'єднавши у своїй суті усі діючі міжнародні, юридичні, правові, господарські та інші угоди, ляже у фундамент Основного Економічного закону у міжнародних відносинах

Список літератури

1. Данилишин Б.М., Микитенко В.В. Феноменологічні альтернативи економічного зростання України / Данилишин Б.М., Микитенко В.В. // У 2-х т. – Т.1. – К.: ЗАТ «Нічлава». – 2008. – 336 с.
2. Данилишин Б.М., Микитенко В.В. Макросистемна еволюція української економіки. / Данилишин Б.М., Микитенко В.В. // У 2-х т. – Т.2. – К.: ЗАТ «Нічлава». – 2008. – 210 с.
3. Андрушків Богдан. Велика ілюзія правди. / Андрушків Богдан // – Тернопіль. – 2004. – 288 с.
4. Тамбовцев В.Л. Інституційний ринок як механізм інституційних змін. / Тамбовцев В.Л. // Суспільні науки і сучасність. №5. – С. 25-38.
5. Аузан А.А. Крючкова П.В. Адміністративні бар'єри в економіці: інституційний аналіз. / Аузан А.А. Крючкова П.В. // М.: ИНП Суспільний договір.
6. Норт Д. Институти, інституційні зміни і функціонування економіки. М.: Почала. – гл. 1, - С.9-11.

Б. Андрушків, Н. Кирич, І. Стойко

Экономическая конституция Украины (институционные начала основного экономического закона государства)

В современных политических условиях обоснованным и оправданным есть необходимость разработки и внедрения Экономической Конституции Украины (ЭКУ) – Основного Экономического Закона государства, согласно с которым функционирование национальной экономики должно обеспечивать: планово-экономическое і финансовое виденье перспектив развития конкурентных отраслей национальной экономики с научно обоснованными податковыми возможностями регионов; экономическая защита отечественного товаропроизводителя; социальная защита граждан; честное, своевременное и справедливое распределение и перераспределение прибыли, сукупного общественного продукта, создание условий для творческого труда; реализации социальной политики.

В. Andryshkiv, N Kirich, I. Stoyko

Economic constitution of Ukraine (institution beginnings of the main economic law of the state)

In modern political conditions the necessity of the development and inculcation of Economic Constitution of Ukraine (ECU) – the main economic law of the state is grounded and acquitted. According to the law the functioning of national economy should ensure: planned-economic and financial seeing of perspectives of compete branches of national economy with scientifically grounded taxing possibilities of regions, economic protection of national producer, social protection of citizens; honest, well-timed and just distribution and re- distribution of profit social product, creation of conditions for creative labour; realization of social politics.

Одержано 14.03.10